

Várkonyi László

Lisszaboni Szerződés: EU-s és tagállami beruházási hatáskörök

A Lisszaboni Szerződés több, látszatra apróbb, de jelentős hatással bíró módosítást hozott az EU közös kereskedelempolitikájában. Ezek közül a legnagyobb hullámokat az a mindössze három szó vetette, amellyel kibővült a közös kereskedelempolitika tárgyi hatálya: *külföldi közvetlen beruházások*. Ez a kis betoldás hosszú belső vitákat váltott ki az Európai Bizottság és a tagállamok között, súlyos (teljesen máig sem egyértelműen megoldott) kérdéseket vetve fel.

Először megkísérlem áttekinteni azokat a körülményeket, amelyek miatt különváltak, majd jóval később fokozatosan összefonódtak a kereskedelemre és beruházásokra vonatkozó nemzetközi szabályozások, és ezekkel összefüggésben módosultak az uniós kompetenciák. A továbbiakban pedig igyekszem vázolni az EU hatásköri változásaival kapcsolatban felmerült főbb problémákat és az azokra kialakított szabályozási megoldásokat.

1. Külön utakon a kereskedelmi és beruházási szabályozások

A kereskedelem és beruházások egységes nemzetközi szabályozására vonatkozó igény már az ENSZ 1947–48-as kereskedelmi és foglalkoztatási konferenciáján megjelent, amely a Nemzetközi Kereskedelmi Szervezet (ITO) létrehozását tűzte ki célul. Az USA volt a fő proponense annak a javaslatnak, hogy az ITO létrehozásáról szóló szerződésben a nemzetközi kereskedelem alapvető szabályainak rögzítése mellett helyet kapjon a gazdasági újjáépítésben részt vevő külföldi beruházók tulajdonának megfelelő védeltsége az esetleges kisajátítások vagy diszkriminatív eljárások ellen. Az ITO-t létrehozó Havannai Karta *Gazdasági Fejlődés és Újjáépítés* címet viselő III. fejezete tartalmaz is a külföldi beruházásokról szóló rendelkezéseket, de a tárgyalások során, főként a fejlődő országok nyomására ezek tartalma erősen felvizeződött. Kötelemként mindössze annyit rögzít, hogy a létező és jövőbeni beruházásoknak „megfelelő” védelmet kell biztosítani, és „kellő tekintettel kell lenni a külföldi befektetések közötti diszkrimináció elkerülésének kívánatos voltára”. Az USA érintett üzleti köreit ez a valódi, számonkérhető kötelezettséget nem tartalmazó szöveg a megállapodás ellen hangolta, és nem kis szerepet játszott abban, hogy az Egyesült Államok végül 1950-ben elállt az ITO-t létrehozó megállapodás ratifikációjától, és ezzel halva született nyilvánította a szervezetet. Az ITO kudarca után a beruházásokra vonatkozó nemzetközi szabályozás hosszú időre kikerült a nemzetközi kereskedelempolitika látóköréből.

A Havannai Karta IV. fejezetében rögzített kereskedelempolitikai elvekből és szabályokból (valamint az egyes országok által egymással lefolytatott vámcsökkentési tárgyalások eredményeiből) viszont megszületett az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT), amely a szerződő felek közötti árukereskedelemhez állított fel általános magatartási és együttműködési normákat. Ennek fényében könnyen érthető, hogy egy évtizeddel később, az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés is a közös kereskedelempolitika hatályát kizárólag az árukereskedelemre vonatkozóan állapította meg. Az árukereskedelemre szűkített közös kereskedelempolitikai hatáskör megfelelt annak az elvárásnak, hogy közösségi szinten alapvetően a vámunió megteremtéséhez és működéséhez szükséges szabályokat, valamint azok harmadik országokkal szembeni egységes alkalmazását és képviselését kell biztosítani mind a GATT, mind a kétoldalú kapcsolatok keretében. A külföldi beruházásokról az EKG-szerződés nem szólt, legfeljebb áttételesen a szolgáltatásokra, letelepedési jogra és a tőkemozgás szabadságára vonatkozó, az egységes belső piac megteremtésére fókuszáló részek érintették.¹¹⁸ Így a harmadik országokba irányuló vagy onnan érkező beruházások szabályozása és az erre vonatkozó nemzetközi megállapodások megkötése az EU-tagállamok hatáskörében maradt.

Multilaterális fegyelem hiányában az államok közötti tőkemozgási, befektetési kapcsolatok szabályozásának legfontosabb eszközévé a kétoldalú nemzetközi szerződések váltak. Ezek létrehozását alapvetően az motiválta, hogy a fejlett országok gazdasági szereplői megfelelő biztosítékokat igényeltek arra, hogy a fejlődő (különösen a gyarmati létből frissen függetlenné váló) országok gazdaság- és kereskedelempolitikai törekvései nem veszélyeztetik ott lévő vagy tervezett befektetéseiket. Amíg az Egyesült Államok átfogó kétoldalú megállapodások (Barátsági, Kereskedelmi és Hajózási Szerződések) keretében próbált erre szabályokat kialakítani, a nyugat-európai országok specifikus, kizárólag a beruházások ösztönzésére és védelmére szorítókozó egyezmények létrehozását kezdték meg.

A kétoldalú beruházási megállapodások (*Bilateral Investment Treaties*, a továbbiakban: BIT) hatálya egyaránt kiterjed a külföldi közvetlen befektetésekre (FDI) és az egyéb (portfólió-) befektetésekre. Döntő többségük a külföldi beruházások beengedése, piacra jutása tekintetében nem ír elő a fogadó ország számára (úgynevezett *pre-establishment*) kötelezettségeket, hanem az adott országban már jogszerűen megvalósított beruházások működését érintően állapít meg magatartási szabályokat (tisztességes és méltányos elbánás; diszkriminációmentesség biztosítása a legnagyobb kedvezményes és nemzeti elbánással; kisajátítás csak közérdekből, tisztességes eljárásban, méltányos és azonnali kárpótlás mellett; a tőkejavak és a profit szabad áttulthatósága). A BIT-k a szabályok fogadó ország általi megsértése esetén külön jogorvoslati lehetőséget is biztosítanak, részben államközi, részben pedig a befektető és a fogadó állam közötti vitarendezési előírásokkal (ISDS).¹¹⁹ Ez utóbbi alapján a beruházó külső független választottbírószám elé viheti a sérelmezett intézkedést, és az ebből származó kára megtérítését igényelheti.

Az első modern BIT-t 1959-ben, Németország és Pakisztán írta alá. Németország aktivitását mutatja, hogy az 1965-ig létrehozott első 40 BIT felét ez az ország kötötte, legnagyobb részét afrikai partnerekkel. Svájc ugyanezen időszakban 14 megállapodást hozott

¹¹⁸ Jóval később, a Maastrichti Szerződés rögzítette a tőkemozgás és a fizetések szabadságát, nem csupán a tagállamok között, hanem (bizonyos kivételek fenntartásával) a harmadik országokkal fenntartott kapcsolatokban is. Lásd: EUMSz 63–66. cikk.

¹¹⁹ Investor to State Dispute Settlement.

létre, Hollandia hármat, Belgium, Olaszország és Svédország pedig egyet-egyet.¹²⁰ A szerződő felek köre (fejlett és fejlődő oldalon is) egyre szélesedett, így a megállapodások száma évről évre közel egyenletesen növekedett, és 1989-re elérte a 400-at.

Megjegyzendő, hogy a fejlett piacgazdaságok egymás jogrendjeinek és jogszolgáltatási rendszereinek kiforrottságát és stabilitását elismerve maguk között jellemzően nem tartották szükségesnek BIT-k létrehozását.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) keretében 1961-ben kialakított tőkeműveletekre vonatkozó liberalizációs kódex¹²¹ alapvetően gazdaság- és pénzügypolitikai szempontok alapján állapított meg magatartási szabályokat a nemzetközi tőkeáramlásokra, így a közvetlen beruházásokra is. Az OECD-kódex a szervezet tagjainak tőkeáramlásra vonatkozó korlátozásait kívánta egyrészt követhetővé, átláthatóvá tenni, másrészt ösztönözni azok fokozatos lebontását a diszkriminációmentesség elvének figyelembevételével. Az azóta több alkalommal is kiegészített, modernizált kódex szerinti kötelezettségek teljesítését a tagok és a szervezet titkarsága folyamatosan figyelemmel kíséri, de nem kapcsolódik hozzá sem vitarendezési, sem szankciós rezsim.

2. A közeledés évtizedei

Az 1980-as évektől kezdődően fokozatosan megváltozott a beruházási politika és a kereskedelempolitika közötti kapcsolatrendszer megítélése. A folyamatos kereskedelmi és gazdasági liberalizáció, valamint a multinacionális vállalatok nemzetközi megerősödése nyomán a külföldi közvetlen beruházásokat elsődlegesen már nem a tőkeképzési, adózási és fizetésimérleg-megfontolások szemszögéből ítélték meg a fogadó országok. Inkább ezek reálgazdaságra gyakorolt hatásait vizsgálták, nagyobb figyelmet fordítva az FDI technológiai fejlődést, innovációt, piaci versenyképességet és hatékonyságot erősítő szerepére.

A beruházásokra vonatkozó multilaterális szabályozás kérdése indirekt módon, 1986-ban a GATT Uruguay-forduló tárgyalásainak elindításával került vissza a kereskedelempolitika asztalára. A GATT égisze alatt korábban folytatott árukereskedelmi liberalizációs tárgyalások alapvetően a vámszintek fokozatos csökkentésére, illetve egyes vámon kívüli akadályok mérséklésére koncentráltak. Az Uruguay-forduló viszont ezen túllépve a multilaterális kereskedelmi szabályrendszer átfogó megerősítését és új területekre (szolgáltatások kereskedelmére, a beruházások és a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásaira) való kiterjesztését tűzte ki célul a szabályalkotás mellett új intézményi keret kialakításával. Ennek eredménye lett 1994-ben a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) létrejötte.

A WTO Szolgáltatások Kereskedelméről szóló Általános Egyezménye (GATS) a határon keresztül nyújtott szolgáltatások mellett a szolgáltatások nyújtásához szükséges gazdasági célú letelepedést (azaz e szektorban a külföldi közvetlen beruházásokat) is lefedi, és az erre vonatkozó korlátozások lebontását irányozza elő. Azt, hogy egy adott ország milyen szolgáltatási ágazatokban és milyen feltételekkel engedi a külföldi szolgáltatók letelepedését és működését, a nemzeti kötelezettségvállalási listák rögzítik. A listában felüntetett szolgáltatási ágazatokban külön fenntartás hiányában a piacra jutás lehetőségének

¹²⁰ Lásd ELKINS–GUZMAN–SIMMONS 2008.

¹²¹ Code of Liberalisation of Capital Movements.

korlátozás nélküli megteremtése és a külföldi szolgáltató tevékenységéhez a nemzeti elbánás biztosítása is kötelemmé vált. A GATS létrejötte azzal is együtt járt, hogy a szolgáltatási ágazatokban megvalósuló FDI-áramlás esetén a fogadó országoknak immár multilaterális szabályokhoz kellett alkalmazkodniuk, az árutermelő tevékenységekhez kapcsolódó FDI esetében viszont nem. Ugyancsak az Uruguay-forduló eredménye lett a Kereskedelmi hatású beruházási intézkedésekről szóló megállapodás (*Trade Related Investment Measures*, TRIMs) kidolgozása is. Ez a GATT nemzeti elbánásra és mennyiségi korlátozások tilalmára vonatkozó cikkeit értelmezve egyértelművé tette, hogy tilos a külföldiek közvetlen beruházásainak engedélyezése és működése során exportkötelezettséget megállapítani, hazai inputok felhasználását előírni vagy a termeléshez szükséges import lehetőségét a beruházás exportteljesítményéhez kötni.

Az Európai Bizottság számára az Uruguay-forduló tárgyalásai új lehetőséget és készletet adtak a kereskedelempolitika közösségi kompetenciájának kiterjesztéséhez. A GATT-tárgyalások időszakában került sor az Európai Unióról szóló Maastrichti Szerződés tárgyalására és aláírására. Az 1990 decemberében ennek előkészítésére elindított, a politikai unióról szóló kormányközi konferencián (IGC) az Európai Bizottság többek között a GATT-tárgyalások témaköreire is figyelemmel az alapszerződés hatályos koncepciója (közös kereskedelempolitika) helyett új megközelítést, közös külgazdasági kapcsolati politikát szorgalmazott. Ez immár a szolgáltatásokra, tőkére, szellemi tulajdonra, beruházásra, letelepedésre és versenyre vonatkozó gazdasági és kereskedelmi intézkedéseket és nemzetközi szerződések létrehozását is magában foglalta volna, kizárólagos közösségi hatáskörben. A javaslat a tagállamok részéről teljes elutasításra talált, és a Maastrichti Szerződés az EK kereskedelempolitikai hatáskörét szabályozó 113. cikkének tartalmán végül nem változtatott.

Az 1990-es években folytatódott a BIT-k virágkora, a kétoldalú megállapodások száma intenzíven nőtt. Ebben két tényező játszott kiemelt szerepet: egyrészt megváltozott a fejlődő országok jó részének a külföldi befektetésekkel kapcsolatos korábbi idegenkedő, illetve elutasító magatartása, másrészt a politikai és gazdasági rendszerváltást követően a közép- és kelet-európai országok is aktív részesei lettek a beruházásvédelmi egyezményeknek. A BIT-k száma az ezredfordulóra már meghaladta a 2000-et.¹²²

A nemzetközi kereskedelmi és beruházási szabályozások összekapcsolására irányuló törekvések a fentebb hivatkozott GATT Uruguay-fordulója mellett két más, ugyancsak fontos megállapodásban is megjelentek.

Az USA, Kanada és Mexikó által 1992-ben aláírt, 1994 óta hatályos észak-amerikai szabadkereskedelmi megállapodás (NAFTA) az áru- és szolgáltatáskereskedelmi liberalizációs intézkedések mellett részletes beruházásvédelmi rendelkezéseket és ISDS-t is tartalmazott. Az 1994-ben létrehozott Energia Karta Egyezmény (ECT) pedig speciálisan az energiaszektorra vonatkozóan állapított meg a felek között kereskedelmi kötelezettségeket és beruházási fegyelmeket, beleértve a beruházási viták rendezésére szolgáló ISDS-t. Az ECT két okból is különleges: máig ez az egyetlen olyan beruházásvédelmi szabályokat és választottbíróági vitarendezést is tartalmazó nemzetközi szerződés, amelynek az Európai Unió is részes fele, illetve a beruházásvédelmi rendelkezések az egymással BIT-t egyébként nem kötött fejlett nyugat-európai országok között is alkalmazandók, és teszik lehetővé a választottbíróóság előtti perelhetőséget.

¹²² A BIT-k száma, bár lassuló ütemben, azóta is növekszik, az UNCTAD 2017-ben már 2950 BIT-t tartott nyilván.

A GATS féloldalas (csak a szolgáltatási ágazatra vonatkozó) szabályozása, valamint a NAFTA és az ECT adta az alapot ahhoz, hogy 1995-ben a fejlett országok az OECD keretében tárgyalást kezdenek átfogó Multilaterális Beruházási Megállapodás (MAI) létrehozására. Ezzel párhuzamosan a WTO-ban is folytatódott a kereskedelempolitikai szabályok további kiterjesztésére irányuló munka, és a szervezet 1996. évi szingapúri miniszteri értekezletén döntés is született arról, hogy néhány WTO-szabályok által nem, vagy csak kis részben fedett új témában, köztük a kereskedelem és beruházások kapcsolatáról kezdődjenek szakértői megbeszélések az esetleges későbbi liberalizációs tárgyalások előkészítése érdekében.¹²³

Az Európai Bizottság e folyamatokra is alapozva szisztematikusan folytatta kísérleteit a beruházási politika beemelésére a közös kereskedelempolitika ernyője alá. Hasonlóan a Maastrichti Szerződés előkészítése során követett gyakorlathoz, a Bizottság előbb 1996-ban az Amszterdami Szerződést előkészítő IGC keretében, majd a Nizzai Szerződést megelőző 2000. évi IGC-n tett erre irányuló javaslatot – sikertelenül. Mindkét szerződés előkészítése során a közös kereskedelempolitika fő vitakérdése a szolgáltatásokra és szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonzataira vonatkozó EU-hatáskör megállapítása és annak terjedelme volt. Az Európai Bíróság ugyanis a WTO-egyezmények megkötésére szóló kompetenciákkal foglalkozó 1/94 állásfoglalásában az Európai Bizottság érvelését elutasítva azt állapította meg, hogy ezek az elemek megosztott közösségi és tagállami hatáskörbe tartoznak. A Bizottság fő szándéka ennek a helyzetnek a megváltoztatása volt, így a beruházási hatáskör megszerzésére irányuló kísérleteket a tagállamok viszonylag egyszerűen hátrították. A Nizzai Szerződés előkészítésekor pedig már a Bizottság kezdeményezésére árnyékot vetett az OECD–MAI-tárgyalások nagy közfigyelem melletti látványos bukása, így a tagállamok nem kívántak a témáról újabb belső vitákat.

A bizottsági erőfeszítések végül 2004-ben hoztak gyümölcsöt. Az európai Alkotmány szerződés tervezetének vitájában Pascal Lamy kereskedelmi biztos a kereskedelem és beruházások szoros kapcsolatát és az ezzel foglalkozó nemzetközi tárgyalásokon az EU egységes és hatékony fellépésének igényét hangsúlyozva ismét a beruházási politika egészének kizárólagos közösségi hatáskörbe vonására tett javaslatot.¹²⁴ Ezt ugyan a tagállamok ismét elutasították, de az elnökség által összeállított tervezet közös kereskedelempolitikával foglalkozó cikkébe végül bekerültek a „külföldi közvetlen befektetések”. Ez a későbbiekben sem módosult, és a szerződés elbukása ellenére innen már egyenes út vezetett a Lisszaboni Szerződéshez. Az EU-tagállamok ugyanis nem kívántak ez utóbbi tárgyalása során az alkotmány szerződésről folytatott vitákban már lezárt és különleges politikai érzékenységet ki nem váltó passzusokat újrainyitni.

¹²³ E törekvések nem voltak sikeresek. A felek közti nézeteltérések mértéke és az egyes OECD-országokban megjelenő társadalmi ellenérzések miatt a MAI-tárgyalások 1998-ban teljes kudarcba fulladtak. A WTO-ban pedig ugyan a 2001-ben indult Doha-forduló tárgyalási térképén még megjelent a beruházásokkal kapcsolatos szabályok kialakításának igénye, de ez a fejlődő országok nyomására három évvel később lekerült onnan.

¹²⁴ Intervention de M. Pascal Lamy, membre de la Commission Européenne, lors de la réunion du Groupe de Travail VII, le 15 octobre 2002 (WG VII – WD 10).

3. Új korszak – a Lisszaboni Szerződés következményei

A nemzetközi beruházási egyezményekkel és szabályozásokkal foglalkozó jogászok már jóval a Lisszaboni Szerződés életbelépése előtt számos szakmai elemzésben értékelték (nem feltétlenül azonos módon) a közösségi kompetencia kibővülésének mértékét és várható hatásait az EU és a tagállamok beruházási politikáira.

Az EU-tagállamok kereskedelempolitikai ügyekkel foglalkozó képviselőinek jelentős része azonban ezeket a jelzéseket nem kísérte figyelemmel. A Lisszaboni Szerződés FDI-ra vonatkozó változását alapvetően abból a szemszögből nézték, hogy a már közösségi hatáskörbe tartozó szolgáltatás-kereskedelmi megállapodások (például a GATS) lefedik az ezen ágazatokba irányuló közvetlen befektetéseket a letelepedésre vonatkozó rendelkezésekkel, és természetes, ha ugyanezen tartalmi és eljárási szabályok vonatkoznak az árutermelő ágazatokban alkalmazott befektetésekre is. Emellett az EU több partnerrel hozott már létre olyan kétoldalú szabadkereskedelmi vagy ilyen rendelkezéseket is tartalmazó társulási megállapodásokat, amelyek az FDI-ra is kiterjedtek. E megállapodások jó lehetőséget teremtettek ahhoz, hogy egységesíteni lehessen az üzleti célú letelepedésre vonatkozó szabályokat a szolgáltatási és az ezen kívüli szektorokban megvalósított beruházásoknál. A Bizottság 2006-ban ehhez általános szövegjavaslatot is elkészített.¹²⁵ Ebből is kitűnt, hogy a FDI-ra vonatkozó szabályok a GATS definícióit és fegyelmét (piacra jutás, nemzeti elbánás, legnagyobb kedvezmény elve) kívánták a termelő beruházásokra is replikálni, és nem érintették a BIT-k beruházásvédelmi elemeit. Az anyag maga is rögzítette, hogy az esetleges beruházási vitáknál csak a megállapodás államok közötti vitarendezésre vonatkozó általános szabályai alapján lehet fellépni. Nincs tehát szó a külföldi befektetők és a fogadó államok közötti vitarendezés lehetőségének megteremtéséről.

E megközelítés mellett a tagállamok nem, vagy csak kevésbé foglalkoztak azzal, hogy a kizárólagos közösségi hatáskör miatt az FDI-ra vonatkozó szabályokat tartalmazó nemzetközi szerződést a továbbiakban már nem köthetnek. Mivel a BIT-k egyaránt érintik a működőtőke- és a portfólióbefektetéseket, a tilalom e megállapodások egészére kiterjed. A BIT-k érintettsége azért is homályban maradhatott, mert a BIT-egyezményekért és tárgyalásokért a legtöbb EU-tagállamban nem a nemzetközi kereskedelemért felelős tárcák, hanem hagyományosan a gazdasági vagy pénzügy-minisztériumok viselték a felelősséget, ahol viszont érthetően kevesebb figyelmet kapott a Lisszaboni Szerződés kereskedelempolitikát érintő változása.

A fentiek fényében nem meglepő, hogy 2010 elején, az EU Kereskedelempolitikai Bizottságának ülésén a tagállami képviselők nagyobb része látható meglepetéssel és zavartan fogadta David O'Sullivan kereskedelmi főigazgató bejelentését, hogy uniós jogalkotás szükséges a tagállami BIT-k fenntartásához és újak létrehozásához.

Történeti érdekesség, hogy a Lisszaboni Szerződés e rendelkezésének betartása már az életbelépés napján sérült. A korábban említett első modern kétoldalú BIT-t Németország és Pakisztán éppen 1959. december 1-jén írta alá. Az egyezmény 50 éves fennállása alkalmából Németország konferenciát szervezett,¹²⁶ ahol a két fél egyúttal, szimbolikusan pontosan 2009. december 1-jén, a korábbi helyébe lépő új beruházásvédelmi egyezményt

¹²⁵ MD:381/06 Minimum platform on investment for EU FTAs (DG Trade 2006. július 28.).

¹²⁶ 50 Years of Bilateral Investment Treaties, Frankfurt am Main, Germany.

írt alá. Így az a furcsa helyzet állt elő, hogy Németország formális jogi alapon, a jelzett napon már nem rendelkezett jogosultsággal beruházásvédelmi megállapodás megkötésére.

A tagállami feleszmélést követő zavarodottság első hullámának elültével egyértelművé vált, hogy több alapkérdésre is megoldást kell találni. A következőkben ezeket a kérdéseket és a rájuk adott válaszokat próbálom sorra venni.

A) Mi legyen a sorsa az EU-tagállamok által 50 év alatt kötött több mint 1000 kétoldali beruházásvédelmi megállapodásnak? Mi történjen a Lisszaboni Szerződés életbelépése előtt megkezdett, de még alá nem írt, illetve nem ratifikált BIT-ekkel? Köthetnek-e a tagállamok a jövőben BIT-t?

E kérdések viszonylag gyors rendezését az is indokolta, hogy a létező tagállami BIT-k esetleges kimúlása körüli jogbizonytalanság az EU-tagállamok gazdasági kapcsolatait lehetőleg ne érintse, ne bátortalanítsa el a tagállamok befektetőit a külpiacon. Továbbá ne adjon a külső partnereknek olyan jelzést, hogy az európai befektetőkkel szemben a jövőben akár olyan fellépés is megengedhető lehet, amelytől a BIT-kben rögzített választottbírói vitarendezés lehetőségétől és kimenetelétől tartva eddig tartózkodtak. Nem volt vitatott, hogy az új helyzetben a végső cél a tagállami BIT-k felváltása az EU által kötött beruházási megállapodásokkal. Így érhető el, hogy az uniós befektetők az adott partner piacán azonos feltételekkel és azonos védelmi lehetőségek mellett tevékenykedhessenek. Ez azonban még több évtizedes távlatban is ambiciózus törekvés. Az Európai Bizottság nem rendelkezett (és ma sem rendelkezik) olyan humán kapacitással, hogy belátható időn belül minden potenciális partnerrel tárgyalásokat kezdjen. A harmadik kérdés praktikus megfontolásokon alapul. Előfordul, hogy csak egy vagy néhány EU-tagállam bír olyan speciális érdekekkel, amelyek alapján egy BIT létrehozása számára az adott partnerrel kívánatos. Az EU egésze szempontjából viszont ez nem feltétlenül lenne indokolt, vagy nem sürgős feladat.

Az e kérdésekre válaszokat kínáló jogszabály tervezetét az Európai Bizottság 2010 nyarán nyújtotta be¹²⁷ a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. A Lisszaboni Szerződés életbelépésekor már létező megállapodások esetében a Bizottság is elfogadta, hogy a nemzetközi bizonytalanság eloszlátása miatt a status quo megőrzése, azaz a tagállami megállapodások fenntarthatósága kívánatos. Ugyancsak egyetértés volt abban, hogy lehetőséget kell teremteni a tagállami megállapodások későbbi módosítására vagy bizonyos esetekben akár újak megkötésére is. A Bizottság tervezete azonban élve a frissen szerzett hatáskörrel, az „Ide nekem az oroszlánt is!” megközelítést követve ehhez kemény feltételeket kívánt támasztani. A tervezet a már létező megállapodások hatályban tartását is csak felhatalmazással engedte volna, amelyet később számos ok alapján felülvizsgálhatna vagy akár vissza is vonhatna. A Bizottság sajátos megközelítését különösen jól jellemezte az egyik visszavonási ok, amely szerint egy tagállami BIT hatálybantartási felhatalmazása akkor is megvonható lenne, ha a Bizottság ugyanezen partnerrel az EU nevében való tárgyalásra kér felhatalmazást a Tanácstól, és az ezt egy év alatt nem adja meg. (Az arrogancián túl kevés szakmai oka lehetett annak, hogy a Bizottság így „bosszulhassa meg” egyes tagállamokon a Tanács döntésének késlekedését vagy elmaradását.) A tagállamok hosszas viták

¹²⁷ Javaslat a tagállamok és harmadik országok közötti kétoldali beruházási megállapodások tekintetében átmeneti rendelkezések megállapítására COM(2010)344 final.

után jelentősen módosítottak a rendelettervezet szövegén, többek között törölve a fentebb jelzett bizottsági javaslatot is, amelyre egyébként a tanácsi megbeszéléseken a tagállamok (csak félig tréfásan) „vendettaklauzula” megnevezéssel hivatkoztak.

A jelzett problémák fényében nem meglepő, hogy az ügy sürgőssége ellenére a rendelet csak 2012 decemberében léphetett hatályba.¹²⁸ A lassú (azóta persze megszokottá vált) jogalkotáshoz a tagállamok és a Bizottság közötti konfliktuson túl hozzájárult a Lisszaboni Szerződés másik újítása is, amely a kereskedelempolitika területén is társjogalkotóvá tette az Európai Parlamentet. A rendelet végül a tagállamok pozícióját tükrözően a már létező tagállami BIT-k egyszerű bejelentés utáni automatikus hatályban tartását állapítja meg. Fontos elem, hogy ezeket a Bizottság csak abból a szempontból vizsgálhatja, hogy a megállapodás egy vagy több rendelkezése nem állít-e komoly akadályt az elé, hogy az Unió harmadik országokkal kétoldalú beruházási megállapodásokról tárgyalásokat folytasson, illetve ilyen megállapodásokat kössön (6. cikk). A módosítani vagy újonnan tárgyalni kívánt tagállami BIT-k esetében kettős felhatalmazás szükséges. Először a tárgyalások megkezdéséhez (az igényt legalább öt hónappal a tárgyalások megindítása előtt kell beadni), majd a kialakított megállapodás aláírásához és megkötéséhez. A tárgyalások megkezdésére szóló felhatalmazás részeként „a Bizottság előírhatja a tagállamnak, hogy a tárgyalásokba és a jövőbeli kétoldalú beruházási megállapodásokba építsen bele bizonyos rendelkezéseket, amelyek az Unió beruházási politikájával és az uniós joggal való összeegyeztethetőség biztosításához szükségesek, vagy ugyanezen célból töröljön bizonyos rendelkezéseket” (9. cikk 2). Az aláírási felhatalmazásnál a Bizottság értékeli, hogy a megállapodás összhangban van-e a meghatározott követelményekkel. A Lisszaboni Szerződés és a rendelet hatálybalépése közötti időszakban folytatott, de még le nem zárt tagállami BIT-tárgyalások esetében csak az aláíráshoz és megkötéshez kell felhatalmazás.

A rendelet címe és tartalma szerint is átmeneti szabályokat állapít meg arra az időszakra, amíg az EU egésze által létrehozott egyezmények fel nem váltják a tagállami BIT-eket. Az Európai Bizottság a Lisszaboni Szerződéssel szerzett beruházási hatáskörét azonnal gyakorolni is kívánta, így a folyamatban lévő és tervezett összes szabadkereskedelmi tárgyalásnál (a Mercosur kivételével) kérte a tárgyalási mandátum kibővítését beruházásvédelmi rendelkezések kitárgyalására. Ezek: Kanada, Japán, USA, India, Szingapúr, Vietnám, Indonézia, Malajzia, Thaiföld, Mexikó, Chile, Egyiptom, Jordánia, Marokkó, Tunézia. A Bizottság Kína és Mianmar esetében specifikus, kizárólag a beruházásokra vonatkozó megállapodások tárgyalására kért és kapott mandátumot. A jelzettek közül azonban számos partnerrel vagy megrekedtek a szabadkereskedelmi tárgyalások (például USA, India), vagy a beruházási vitarendezésre vonatkozó eltérő koncepciók miatt a beruházásvédelem esetleg nem is lesz része a megállapodásnak. Így középtávon reálisan legfeljebb 6–8 partner esetében várható, hogy az EU-tagállamok kétoldalú beruházásvédelmi megállapodásait uniós szintű egyezménnyel váltsák fel.

Ebben a helyzetben az EU-tagállamok sem tétlenkedtek, hanem saját külgazdasági vagy külpolitikai prioritásaik mentén újabb BIT-k tárgyalására kértek az Európai Bizottságtól felhatalmazást. A rendelet elfogadása óta eltelt időszakban (2017 októberéig) 146 ilyen felhatalmazást adott ki a Bizottság. A legtöbbet Szlovákia (27), Málta (25), Litvánia (18), Olaszország (17) és Ausztria (12) kérésére, de Magyarország is 9 partnerrel

¹²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 1219/2012/EU rendelete.

kíván új megállapodást létrehozni. Ezek az adatok is mutatják, hogy a beruházási hatáskörök módosulása ellenére az EU-tagállamok beruházásvédelmi megállapodásokkal foglalkozó kormánytisztviselői még sokáig nem maradnak munka nélkül, sőt a gyakorlatban szinte ez a kivételes, átmenetinek szánt módszer vált főszabállyá.

Az EU-tagállamok által most jelentős számban létrehozni kívánt kétoldalú megállapodások ezzel együtt nem gyengítik, hanem inkább erősítik az EU közös beruházási politikáját. A tagállamok ugyanis (az aláírási felhatalmazás megszerzése érdekében) kénytelenek ügyelni arra, hogy megállapodásaik tartalma összhangban legyen az EU-megállapodásokkal, így a BIT-k tartalmi konvergenciája fokozatosan növekszik.

B) Mi legyen a közösségi szintű megállapodásokban a beruházások védelmére és a viták rendezésére szolgáló részek tartalma?

A jövőbeni megállapodások tartalmát illetően az irányt a Bizottság 2010. június 7-én kiadott, *Átfogó európai nemzetközi befektetési politika felé* címet viselő közleménye¹²⁹ jelölte ki. A közlemény kiemelte a befektetések fontosságát a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban, és hangsúlyozta az egységes EU-fellépés előnyeit. Megállapította, hogy a tagállami BIT-k a beruházások beengedését (piacra jutását) nem szabályozták, csupán a már megvalósított beruházások védelmére állítottak fel szabályokat. Az EU-szintű megállapodásokban mód nyílik a piacrajutási (*pre-establishment*) és beruházásvédelmi (*post-establishment*) kérdések együttes kezelésére. A tagállamok megállapodásainak tartalma nem egységes, ráadásul nem minden tagállam kötött ugyanazon harmadik féllel megállapodást, tehát a védeltségi szintek jelentősen különböznek.¹³⁰ Az EU-megállapodások révén ez a különbség megszüntethető.

A beruházásvédelmi részek tartalmát illetően a közlemény néhány alapvető norma (diszkriminációmentesség, tisztességes és méltányos bánásmód, teljes védelem és biztonság) említése mellett csak általánosságban fogalmazott, a legjobb tagállami gyakorlatokat követő szabályok alkalmazását előrevetítve. Szükségesnek ítélte a beruházó és a fogadó államok közötti választottbírói vitarendezés szerepeltetését az uniós megállapodásokban, de – a tagállamok gyakorlatának megfelelően – csak a már megvalósított beruházások működésére vonatkozóan. Egyben azt is leszögezte, hogy nem javasolja egységes EU-s beruházási modellszöveg kidolgozását. A Bizottság szerint így az Unió rugalmasabban tud alkalmazkodni az egyes tárgyalások specifikumaihoz, valamint figyelembe tudja venni az adott partnerrel valamely EU-tagállam által korábban létrehozott kétoldalú BIT rendelkezéseit, megfelelően azon tagállami elvárásnak, hogy az érintett európai beruházók védelmének szintje az új EU-megállapodás nyomán ne csökkenhessen. A partnerek meghatározásánál a Bizottság egyedi mérlegelést javasolt annak értékelése alapján, hogy az adott országgal fenntartott kereskedelmi és beruházási kapcsolatok intenzitása, a jogrendszer megbízhatósága, a tagállamok által létrehozott korábbi BIT-k tartalma és tapasztalatai alapján milyen hozzáadott értékkel bír akár EU-szintű beruházási megállapodás, akár szabadkereskedelmi megállapodás részeként, akár önállóan.

Érdemes röviden áttekinteni, hogy az EU-t, illetve az EU-tagállamokat érintő beruházásokkal foglalkozó nemzetközi szerződések szabályozási köre mire is terjed ki. Az 1. táb-

¹²⁹ COM(2010)343 final.

¹³⁰ Írország például egyetlen BIT-t sem kötött.

lázat némileg önkényesen választva, de talán plasztikusan a GATS, a tagállami BIT-k,¹³¹ az EU és Dél-Korea közötti, 2010-ben aláírt szabadkereskedelmi megállapodás (EUKOR), valamint az EU és Kanada közötti, 2016-ban aláírt¹³² szabadkereskedelmi megállapodás (CETA) beruházási rendelkezéseinek néhány fontosabb elemét veti össze.

1. táblázat

Az EU-t és az EU-tagállamokat érintő nemzetközi szerződések szabályzási köre

	GATS	BIT	EUKOR	CETA
FDI a szolgáltatási szektorokban	X	X	X	X
FDI az árutermelési szektorokban	–	X	X	X
Portfólióberuházások	–	X	–	X
Piacrajutási kötelezettség (beruházások beengedése)	X	–	X	X
Diszkriminációmentesség (MFN, NT)	X	X	X	X
Tisztességes és méltányos elbánás (FET)	–	X	–	X
Kártalanítás kisajátítás esetén	–	X	–	X
Államok közötti vitarendezés	X	X	X	X
Beruházó és állam közötti vitarendezés (ISDS)	–	X	–	X

Forrás: saját szerkesztés

C) A jövőbeni EU-s beruházási megállapodások alapján külföldi befektető által indított vitarendezési eljárásban ki látja el a védelmet, és elmarasztaló döntés esetén ki fizeti a kártérítést?

A Bizottság 2012 júniusában nyújtotta be a választottbírószági vitarendezéssel kapcsolatos pénzügyi felelősség meghatározását célzó rendelettervezetet,¹³³ amely a fenti kérdésekre kívánt választ adni.

A pénzügyi felelősség tekintetében a Bizottság és a tagállamok által is osztott általános megközelítés egyértelmű volt: annak kell a felelősséget viselnie, akinek az intézkedése a megállapodás rendelkezéseit megsérti. Abban az esetben viszont, ha egy a perben sérelmezett tagállami intézkedés uniós jog végrehajtását (például EU-irányelv nemzeti jogba való átültetését) jelenti, a pénzügyi felelősség az EU-t terheli. Az adott ügy tartalmától függően az is előfordulhat, hogy a pénzügyi felelősséget valamilyen arányban megosztva az EU-nak és a tagállamnak is viselnie kell.

A javaslat a perképviselőt is ahhoz kötötte, hogy a külföldi beruházó az Unió intézményei, szervei vagy hivatalai által alkalmazott elbánással, vagy a részben vagy egészben meghatározott tagállam által alkalmazott elbánással kapcsolatban kezdeményezett vitarendezést. Így főszabályként előbbi esetben az Unió, az utóbbiban az érintett tagállam járhat

¹³¹ Mivel az EU tagállamai összesen több mint 1200 BIT-t kötöttek, a táblázatban a legtöbbjükre egyformán jellemző elemek szerepelnek. Ugyanakkor van néhány olyan BIT is, amely például piacrajutási kötelmet is tartalmaz, vagy mellőzi a beruházó és fogadó állam közötti vitarendezés lehetőségét.

¹³² A CETA beruházásvédelmi rendelkezései jelenleg még nem hatályosak.

¹³³ Javaslat az Európai Unió által megkötött nemzetközi megállapodások által létrehozott, a beruházók és az államok közötti vitarendezést végző választottbíróságokkal kapcsolatos pénzügyi felelősség meghatározására vonatkozó keret létrehozására COM(2012)335 final.

el alperesként. Az Európai Bizottság ugyanakkor fenn kívánta tartani annak a lehetőségét, hogy a tagállamtól adott esetben át/elvegye az alperesi szerepet. Erre nyilvánvalóan sor kerülhet akkor, ha a tagállam nem kíván alperesként eljárni, de akkor is, ha a vitából eredő esetleges pénzügyi felelősség egészében vagy legalább részben az Uniót terhelne, vagy a vita az Unió intézményei, szervei vagy hivatalai által alkalmazott elbánással is kapcsolatos.

Komoly vitákat keltett viszont az a bizottsági elképzelés, hogy akkor is átvehesse a tagállamtól az alperesi funkciót, ha ugyanazon megállapodás alapján más tagállammal szemben is hasonló kereset benyújtása várható, és a Bizottság magát tekinti legalkalmasabbnak a konzisztens védekezés ellátására. Szintén zavart keltett a tagállamok körében, hogy a Bizottság akkor is fenntartotta volna a jogot a védelem átvételére, ha az ügy olyan „rendezetlen jogkérdéseket” (*unsettled issues of law*) érint, amelyek az Unióval vagy más tagállamokkal szemben más vitákban is felmerülhetnek. A fenti kivételek meglehetősen homályos megfogalmazása miatt a tagállamok jó része úgy vélte, hogy az Európai Bizottság a lehetséges vitás ügyek túlzottan széles spektrumán kívánja fenntartani jogát, hogy az alperesi szerepet átvegye az érintett tagállamtól. A tagállamok aggályosnak látták, hogy ezzel aránytalanul sérül az „az védekezik, akinek a számlát végül állnia kell” alapelv. Amennyiben az Európai Bizottság az alperes olyan ügyekben, ahol a tagállamé a pénzügyi felelősség, akkor előbbi számára az Unió egészének érdekei jelentik az elsődleges védendő célt akár annak árán is, hogy az adott tagállam speciális szempontjai vagy jogi érvei háttérbe szorulhatnak a vitarendezési folyamatban. Egy külföldi beruházóval szemben esetlegesen elvesztett választottbíróági per az érintett tagállamban – különösen, ha a kártérítés összege magas – könnyen kelthet politikai és társadalmi indulatokat. Ennek viszont még nagyobb az esélye akkor, ha az ítéletért az érintett tagállam jogsértő magatartása vagy kormányzatának gyenge érvei és védekezési stratégiája mellett vagy helyett az arctalan „brüsszeli bürokráták” magatartása is felelőssé tehető. Érdekes módon az Európai Bizottságot teljesen lekötötte a kizárólagos hatáskör minél teljesebb gyakorlásának vágya és a saját képességeibe vetett önbizalom, ezért nem foglalkozott azzal, hogy könnyen ő válhat egy ilyen per elvesztésének bűnbakjává. A tagállamok oldaláról az Európai Bizottságra mutogatás olcsó mentségének megőrzése állt szemben a szuverén védekezés iránti politikai (és némi szakmai gőgöt sem nélkülöző) igényvel, ahol az utóbbi megközelítés lett a domináns.

Az elfogadott rendelet¹³⁴ végül a tagállamok alperesi pozíciójának az EU részére való átadását a fentebb jelzett egyértelmű esetek mellett csak egyetlen jól körülhatárolt helyzetben kívánja meg. Ez pedig az, ha „hasonló elbánás miatt kapcsolódó kereset alapján a WTO keretében eljárás folyik az Unió ellen, feltéve, hogy létrehoztak egy bizottságot, a kereset ugyanarra a konkrét jogi problémára vonatkozik, és a WTO keretében folytatott eljárásban való következetes érvelés érdekében ez szükséges”. Azt is rögzítették a rendeletben, hogy amennyiben átveszi a tagállamtól az alperesi pozíciót, akkor „a Bizottság gondoskodik arról, hogy az Unió védelme az érintett tagállam pénzügyi érdekeinek védelmére is kiterjedjen”.

A tagállamok a Bizottság szándékával szemben azt az igényüket is érvényesítették, hogy az alperesi pozíció átruházására szolgáló határozatot a Bizottság csak „a tagállamok rendelkezésére bocsátott teljes körű és kiegyensúlyozott, tényeken alapuló elemzés, valamint jogi indokolás alapján” hozhatja meg.

¹³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 912/2014/EU rendelete.

A leírtakhoz hasonló törésvonalak jelentkeztek a rendelet azon részénél is, amely a per felek közötti egyezség útján történő lezárásának módját rögzíti. Az Európai Bizottság jogot formált volna arra, hogy úgynevezett „nyomós érdek” (*overriding interest*) esetén a tagállam pénzügyi felelősségébe tartozó ügyben is döntést hozhasson a tagállam véleményével elmentélesen is az egyezség megkötéséről vagy az egyezség megkötésének elutasításáról. Ezt a rendelet végső szövege a tagállamok nyomására már nem tartalmazza.

Az Európai Unió által megkötött nemzetközi megállapodások által létrehozott, a beruházók és az államok közötti vitarendezést végző választottbíróságokkal kapcsolatos pénzügyi felelősség meghatározására vonatkozó keret létrehozásáról szóló rendeletet a Tanács és az Európai Parlament végül 2014. július 23-án fogadta el.

Ezzel formálisan nyugvópontra jutott a vita arról, hogy az EU által létrehozott kereskedelmi és/vagy beruházási egyezmények alapján külföldi beruházó által az EU vagy valamely tagországa ellen indított választottbíróság előtti vitarendezési eljárásban kinek mi a feladata és hatásköre.

A pénzügyi felelősség rendezése teoretikus gyakorlatnak tűnhet, hiszen a Lisszaboni Szerződés életbelépése óta az EU által tárgyalta, beruházásvédelmi rendelkezéseket tartalmazó egyezmények még egyetlen partnerrel sem léptek hatályba, és ez a közeljövőben sem várható. Ezzel együtt a fentebb ismertetett rendelet megszületéséig az EU-megállapodások vitarendezési részeinek szövegezése sem zárulhatott le. Az EU-s vagy tagállami alperesi szerepről ugyanis a megállapodásokban is rendelkezni kell, elkerülendő, hogy a felperes vagy a választottbíróság az Unió szándékával ellentétes álláspontra helyezkedjen. A jelen pillanatig egyetlen ilyen, már aláírt megállapodás az EU és Kanada közötti szabadkereskedelmi megállapodás (CETA), ahol a 8.21. cikk rögzít szabályokat beruházási vita esetén az EU-s vagy tagállami alperesi szerep megállapítására. A rendelkezés szerint a panaszos beruházónak még a vitarendezési kérelem választottbírósághoz való benyújtása előtt az Európai Uniótól kell kérnie az alperes személyének meghatározását. Az EU-nak 50 nap áll rendelkezésre ahhoz, hogy a fenti rendelet szerinti egyeztetési eljárásokat lefolytatva a felperest tájékoztassa az alperes (EU vagy tagállam) személyéről. Ezt a döntést az eljárás során a felperesnek és a választottbíróságnak is további vita nélkül el kell fogadnia.

D) Az EU-s beruházási megállapodások teljeskörűen kizárólagos közösségi kompetenciába tartoznak, vagy vegyes jellegűek, és a tagállamok részvétele is szükséges ezekben?

E kérdésről a fentebb már jelzettek szerint alapvetően különbözött az Európai Bizottság és a tagállamok véleménye. Utóbbiak szerint egyértelmű az osztott hatáskör, mivel az EUMSZ 217. cikke csak az FDI-t nevesíti, az egyéb (portfólió-) befektetéseket nem, márpedig az EU által tárgyalta nemzetközi szabadkereskedelmi, beruházási egyezményekben a beruházásokra adott definíció mindkét kategóriára vonatkozik. Ezen túlmenően a beruházásvédelemre vonatkozó szabályok nem esnek a közös kereskedelempolitika alá, és olyan kizárólagos tagállami hatáskörbe eső elemeket is tartalmaznak, mint például a közrendre, közbiztonságra, közérdekre, adózásra vagy kártalanításra való hivatkozások. A Bizottság az Európai Bíróság egyes korábbi ítéleteire is hivatkozva érvelt a külföldi közvetlen befektetésekre vonatkozó kizárólagos kereskedelempolitikai kompetencia mellett. A portfólióbefektetések esetében pedig az EUMSZ tőkemozgásra vonatkozó 63. cikkét ítélte relevánsnak, és erre az EUMSZ

3.2 cikke szerinti beleértett kizárólagos külső hatáskört látott a nemzetközi szerződések kizárólag az Unió általi megkötésére.

A Tanács Kereskedelempolitikai Bizottságában az Európai Bizottság és a tagállamok képviselői között lefolytatott hosszas, sokszor heves, de meddő viták után nyilvánvalóvá vált, hogy csak az Európai Bíróság állásfoglalása hozhat megoldást. Az Európai Bizottság úgy döntött, hogy a Szingapúrral 2014-ben szakértői szinten már kitárgyalt (beruházási fejezetet és ebben beruházásvédelmi rendelkezéseket és vitarendezési eljárást is tartalmazó) megállapodást küldi el az Európai Bírósághoz véleményt kérve arról, hogy a megállapodásnak lehet-e az Unió a kizárólagos aláírója. Az Európai Bíróság 2017. május 6-án kiadott (2/15) állásfoglalása a tagállamok véleményét részben osztva megállapította, hogy a portfólióbefektetéseket érintő beruházásvédelmi rendelkezések, valamint a befektető és a fogadó állam közötti vitarendezés szabályai az Unió és a tagállamok megosztott hatáskörébe tartoznak. Ennek alapján az ilyen előírásokat tartalmazó nemzetközi szerződéseket az EU egyedül nem kötheti meg, szükséges azokban a tagállamok részvétele is.

4. Összegzés

Az Európai Bizottság alapvetően a szolgáltatások kereskedelmét és a beruházásokat (gazdasági célú letelepedést) érintő WTO-tárgyalásokkal összefüggésben, az EU egységes fellépése érdekében igényelte a nemzetközi beruházási kapcsolatok szabályozására vonatkozó kizárólagos közösségi kompetencia rögzítését. A több évtizedes folyamatos bizottsági törekvés végül eredményre vezetett. Ugyanakkor a hatáskör kiterjedésének mértéke és gyakorlásának módja számos problémát vetett fel. A hosszú évekig tartó – fentebb bemutatott – uniós jogalkotási viták során ezek közül a legtöbbre sikerült megfelelő megoldásokat találni.

A beruházásvédelem és különösen a külföldi beruházó és a fogadó állam közötti beruházási viták rendezése terén azonban fennmaradtak fontos nyitott kérdések. A tagállami BIT-k alapján külföldi befektetők által indított választottbírószági vitarendezési esetek száma a 2000-es évek elejétől kezdve rohamosan megnövekedett. Ezek között olyan perek is vannak, ahol a beruházó az állam jogszerű, közcélú (például környezet- vagy egészségvédelmi) szabályozásának negatív üzleti hatása miatt igényel jelentős összegű kártérítést.¹³⁵ Ezeket az eseteket világszerte igen erős társadalmi kritika és politikai figyelem övezi. Az Európai Unió ennek hatására igyekszik az új megállapodásokba olyan rendelkezéseket beilleszteni, amelyek az államok szabályozási jogát megerősítik, valamint jobban biztosítják a vitarendezési eljárások átláthatóságát és a pártatlan jogszolgáltatást. Ezzel együtt több helyen merül fel annak igénye, hogy a külföldi beruházók egyáltalán ne fordulhassanak nemzetközi választottbírószághoz, jogorvoslati igényeiket csak a fogadó állam bírósági rendszerében érvényesíthessék. Ezen megfontolások alapján például India a múlt évben felmondta az EU tagállamaival korábban létrehozott BIT-eket.

Európában is megjelennek ezek az aggodalmak. A CETA aláírása körül Belgiumban kialakult feszültség a szövetségi kormány és Vallónia vezetése között csak úgy volt feloldható, hogy a belga kormány ígéret tett: az Európai Bíróság véleményét kéri a választottbírószági

¹³⁵ Például Vattenfall vs. Németország; Philip Morris vs. Ausztrália; Gabriel Resources vs. Románia.

vitarendezés és az EU-jog közötti összhangról.¹³⁶ Az Európai Bíróság ítéletéig pedig a belga törvényhozás nem ratifikálja a CETA-t, azaz az egyezmény ideiglenes alkalmazásából kizárt beruházásvédelmi rendelkezések (beleértve a külföldi beruházó és fogadó állam közötti választottbírói vitarendezést) nem hatályosulhatnak. Értelemszerűen a más partnerekkel tárgyalta, hasonló rendelkezéseket tartalmazó megállapodások elfogadásánál is meg kell majd várni ezt a bírósági ítéletet. Így még jó ideig várat magára, hogy az új hatásköri rendben született első uniós szintű, beruházásvédelmi elemeket tartalmazó nemzetközi megállapodás végre életbe léphessen.

Irodalomjegyzék

- BUNGENBERG, M. (2011): The Division of Competences Between the EU and Its Member States in the Area of Investment Politics. In BUNGENBERG, M. – GRIEBEL, J. – HINDELANG, S. eds.: *International Investment Law and EU Law. European Yearbook of International Economic Law*. Berlin–Heidelberg, Springer. 29–42. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-14855-2_2
- BURT, E. M. (1997): Developing Countries and the Framework for Negotiations on Foreign Direct Investment in the World Trade Organization. *American University International Law Review*, Vol. 12, No. 6. 1015–1061.
- DIENES-OEHM E. – ERDŐS I. – KIRÁLY M. – MARTONYI J. – SOMSSICH R. – SZABADOS T. (2014): *Az Európai Unió gazdasági joga I. A belső piac és a közös kereskedelempolitika*. Budapest, ELTE Eötvös.
- DIMOPOULOS, A. (2014): The Involvement of the EU in Investor-State Dispute Settlement: A Question of Responsibilities. *Common Market Law Review*, Vol. 51, No. 6. 1671–1720.
- ELKINS, Z. – GUZMAN, A. T. – SIMMONS, B. (2008): Competing for Capital: The Diffusion of Bilateral Investment Treaties, 1960–2000. *University of Illinois Law Review*, 2008/1. 265–304. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511755941.006>
- GHOURI, A. (2011): The Evolution of Bilateral Investment Treaties, Investment Treaty Arbitration and International Investment Law. *International Arbitration Law Review*, Vol. 14, No. 6. 189–204.
- KLEINHEISTERKAMP, J. (2012): Investment Protection and EU Law: The Intra- and Extra-EU Dimension of the Energy Charter Treaty. *Journal of International Economic Law*, Vol. 15, No. 1. 85–109. DOI: <https://doi.org/10.1093/jiel/jgs004>
- KRAJEWSKI, M. (2005): External Trade Law and the Constitution Treaty: Towards a Federal and More Democratic Common Commercial Policy? *Common Market Law Review*, Vol. 42, No. 1. 91–127.
- KURTZ, J. (2002): A General Investment Agreement in the WTO? Lessons from Chapter 11 of NAFTA and the OECD Multilateral Agreement on Investment. *University of Pennsylvania Journal of International Law*, Vol. 23, No. 4. 713–789. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.384260>
- LECZYKIEWICZ, D. (2005): Common Commercial Policy: The Expanding Competence of the European Union in the Area of International Trade. *German Law Journal*, Vol. 6, No. 11. 1673–1685. DOI: <https://doi.org/10.1017/S2071832200014607>
- MEUNIER, S. (2014): Integration by Stealth: How the European Union Gained Competence over Foreign Direct Investment. *Robert Schuman Centre for Advance Studies Research Paper*, No. RSCAS 2014/66. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2554250>

¹³⁶ Belgium 2017. szeptember 7-én nyújtotta be az Európai Bírósághoz a kérelmet (1/17. sz. vélemény).

- NEUMAYER, E. (1999): Multilateral Agreement on Investment: Lessons for the WTO from the Failed OECD-Negotiations. *Wirtschaftspolitische Blätter*, Jahrg. 46, H. 6. 618–628.
- REINISCH, A. (2014): The EU on the Investment Path – Quo Vadis Europe? The Future of EU BITs and other Investment Agreements. *Santa Clara Journal of International Law*, Vol. 12, No. 1. 111–157. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2236192>
- SCHICHO, L. (2012): Member State BITs after the Treaty of Lisbon: Solid Foundation or First Victims of EU Investment Policy? *Research Papers in Law*, No. 02/2012. Elérhető: <http://aei.pitt.edu/39283> (A letöltés ideje: 2018. 02. 24.)
- SCHILL, S. W. (2010): The Multilateralization of International Investment Law: Emergence of a Multilateral System of Investment Protection on Bilateral Grounds. *Trade, Law and Development (Special Issue: International Investment Law)*, Vol. 2, No. 1. 59–86.
- TORRENT, R. (2011): The Contradictory Overlapping of National, EU, Bilateral, and the Multilateral Rules on Foreign Direct Investment: Who is Guilty of Such a Mess. *Fordham International Law Journal*, Vol. 34, No. 5. 1377–1399.
- VANDEVELDE, K. J. (2005): A Brief History of International Investment Agreements. *U.C. Davis Journal of International Law & Policy*, Vol. 12, No. 1. 157–194.
- VANDEVELDE, K. J. (2017): *The First Bilateral Investment Treaties: U.S. Postwar Friendship, Commerce, And Navigation Treaties*. New York, Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190679576.001.0001>
- WOOLCOCK, S. (2008): The Potential Impact of the Lisbon Treaty on European Union External Trade Policy. *SIEPS European Policy Analysis*, No. 8–2008. Elérhető: <http://sieps.hemsida.eu/sites/default/files/427-20088epa.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 02. 24.)
- WOOLCOCK, S. (2010): *The EU Approach to International Investment Policy After the Lisbon Treaty*. (Study requested by the European Parliament's Committee on Committee on International Trade) Brussels, European Parliament – DG External Policies of the Union.
- WU, C-H. (2011): Foreign Direct Investment as Common Commercial Policy: EU External Economic Competence after Lisbon. In CARDWELL, P. J. ed.: *EU External Relations Law and Policy in the Post-Lisbon Era*. The Hague, TMC Asser Press. 375–400. DOI: https://doi.org/10.1007/978-90-6704-823-1_18